

TA'LIMDA IJOBIY RAG'BATLANTIRISHNING O'QUVCHILAR PSIXOLOGIYASIGA TA'SIRI

Amirova Nodira Shamshiyevna

Alfraganus universiteti Ijtimoiy fanlar

fakulteti Psixologiya yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida ijobiy rag'batlantirishning o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga, o'z-o'zini baholashiga va o'quv motivatsiyasiga ta'siri tahlil qilinadi. Ijobiy rag'batlantirishning samarali shakllari, psixologik mexanizmlari hamda ularning shaxs rivojiga ta'siri ilmiy nuqtai nazardan yoritilgan.

Kalit so'zlar: ijobiy rag'batlantirish, motivatsiya, o'z-o'zini baholash, psixologik rivojlanish, o'quv faoliyati, emotsional qo'llab-quvvatlash.

Kirish: Ta'lim jarayonida rag'batlantirish bu o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini, faoliyatga ijobiy munosabatini kuchaytiruvchi psixologik-pedagogik vositadir. Ijobiy rag'batlantirish o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishida, o'ziga ishonch hissining shakllanishida va o'qishga bo'lgan motivatsiyani mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

Psixologik jihatdan, har bir bola o'z mehnati qadrlanishini his etishga ehtiyoj sezadi. Agar o'quvchining kichik yutuqlari ham e'tirof etilsa, bu unda "men muvaffaqiyatga erishishim mumkin" degan ichki ishonchni hosil qiladi. Shu sababli, ta'lim jarayonida ijobiy rag'batlantirishni to'g'ri tashkil etish o'quvchi shaxsining psixologik farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijobiy rag'batlantirish — bu o'quvchining ijobiy xulqi, o'quv faoliyati yoki yutuqlari uchun beriladigan maqtov, minnatdorchilik, mukofot, e'tirof shaklidagi psixologik ta'sirdir. A. Maslou, B. Skinner, K. Rodjers kabi psixologlarning nazariyalariga ko'ra, inson faoliyatining asosida ijobiy rag'bat yotadi. Bu jarayon shaxsning o'zini qadrlash hissini, motivatsiyasini va emotsional muvozanatini shakllantiradi.[1]

O'quvchilarda ijobiy rag'batlantirish quyidagi psixologik funksiyalarni bajaradi:

- **Motivatsion funksiya** – o'qishga bo'lgan ichki ehtiyojni kuchaytiradi;
- **Regulyativ funksiya** – o'quv faoliyatini tartibga soladi;
- **Emotsional funksiya** – quvonch, faxr, ishonch kabi ijobiy hislarni shakllantiradi;
- **Ijtimoiy funksiya** – o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi muloqotni mustahkamlaydi.

Boshlang'ich va o'rta ta'lim bosqichlarida ijobiy rag'batlantirish ayniqsa muhimdir, chunki bu davrda o'quvchilar o'z-o'zini baholashni tashqi omillar orqali shakllantiradilar. O'qituvchining “Ajoyib ish!”, “Sen bunga qodirsan!”, “Yaxshi harakat qilding!” kabi so'zlari bolada o'ziga ishonchni kuchaytiradi va keyingi faoliyat uchun ichki rag'bat hosil qiladi.[2]

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijobiy rag'batlantirish doimiy ravishda qo'llanilganda:

- o'quvchilarning o'qishga nisbatan **ijobiy munosabati** ortadi;
- **stress va xavotir darajasi kamayadi**;
- o'quvchi o'zini sinf jamoasining **muqim a'zosi** sifatida his qiladi;
- o'z-o'zini baholash va **ichki motivatsiya** kuchayadi.

Bunda muhim jihat — rag'batlantirishning **adolatli va individual yondashuv** asosida bo'lishidir. Har bir o'quvchining yoshi, temperament tipi, o'quv darajasi hisobga olinmasa, rag'bat aks ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan ijobiy rag'batlantirish quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

1. **Og'zaki maqtov** – “Sen bu topshiriqni juda yaxshi bajarding”, “Zo'r natija!” kabi iboralar.
2. **Belgili rag'batlantirish** – yulduzchalar, stikerlar, “eng faol o'quvchi” yorliqlari.
3. **Jamoaviy rag'batlantirish** – butun sinf yoki guruhni muvaffaqiyati uchun maqtash.

4. **Moddiy rag‘batlantirish** – sovg‘a, sertifikat, diplom kabi shakllar.
5. **Ijtimoiy rag‘batlantirish** – sinf oldida e‘tirof etish, ota-onalar yig‘ilishida maqtash.

Ushbu shakllarning samaradorligi o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda qo‘llanganda yuqori bo‘ladi. Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun emotsional rag‘bat (stiker, tabassum, quvonchli so‘z) kuchli ta‘sir ko‘rsatsa, yuqori sinflarda ijtimoiy e‘tirof va ishonch bildiruvchi so‘zlar samaraliroq bo‘ladi.

E.Torndayk va J.Piajening ta‘lim bilan taraqqiyotni ayni bir narsa deb tushuntirishiga qaramay L.S.Vigotskiy: «Bola taraqqiyotini hech mahal maktab ta‘limidan tashqaridagi soya deb hisoblash mumkin emas», - deb ta‘kidlaydi. Bundan tashqari, ta‘lim va taraqqiyot bir-biriga tobe bo‘lmaganjarayonlardir, degan yunalishdagi psixologlarni ham u qattiq tanqid qiladi. P.P.Blonskiy ta‘limning bola taraqqiyotidagi o‘rniga alohida ahamiyat beradi. Shuning uchun o‘quvchilarning aqliy rivojlanishi to‘g‘ridan-to‘g‘ri maktab dasturi mazmuniga bog‘liq ekanligini ta‘kidlaydi.[3]

Odamning maqsadga qaratilgan ijtimoiy foydali faoliyati protsessida hayotiy deb ataladigan mexanizmlari va ongli faoliyatining funksional sistemasi protsesslari yuzaga keladi. Ana shular tufayli odam bilimlarni, ko‘nikma va malakalarni, kishining sotsial tajribalarini o‘zlashtiribgina qolmay balki o‘zining idroki, tafakkuri, xayoli, hissiyotlari va irodasini bir so‘z bilan aytganda, voqelikka bo‘lgan ongli munosabatini hamda o‘z harakatlari va xulq-atvorining motivlarini tarkib toptiradi. Shaxsning barcha xususiyatlari, munosabatlari va xatti-harakatlari shaxsning hayoti faoliyatida malum rolni bajaruvchi va har biri murakkab qurilmadan iborat bo‘lgan hamda shartli ravishda to‘rtta o‘zaro mustahkam bog‘langan funksional bosqichlarga birlashtiriladi:

- Birinchi - boshqaruv tizimi;
- Ikkinchi - stimullashtirish tizimi;
- Uchinchi - stabilizasiyalash tizimi;
- To‘rtinchi - indikatsiyalash tizimi.[4]

Shaxsning ana shu sotsial ahamiyatga ega bo'lgan barcha sifatlari ijtimoiy taraqqiyotning yuksak ongli faoliyatchisi sifatidagi Birinchi tizimi hosil bilishida analizatorlar shaxsning hulq-atvori va xattiharakatlarini belgilaydi. O'rtasidagi doimiy tabiiy aloqani aks ettiruvchi filogenetik mexanizmlar katta rol o'ynaydi. Biroq, bu ilgari yuqorida ta'kidlab, o'tganimizdek ontogenez protsessida filogenetik analizatorlar o'rtasidagi aloqa vaqtli aloqalar bilan organik jihatdan qishilib keladilar. Bunda mazkur tizimning ichida pertseptiv tizimiga o'tib ketadigan yuksak darajada integratsiyalangan malum ichki sensor komplekslarni hosil qiladi. Bunday komplekslar qatoriga nutq, eshitish, ko'rish hamda sensomotor komplekslarni kiritish mumkin. Mana shu komplekslarning hammasi odamning hayot-faoliyati jarayonida o'zaro bir-biri bilan doimiy aloqaga kirishib, sensorpertseptiv uyushishning yagona funksional dinamik tizimini yaratadi. Insonning sensor-pertseptiv jihatlari doimo takomillashib boshlagan ilmlarining dastlabki yillaridayoq shakllana boshlaydi. Temperament, intellekt, bilim va munosabat ana shunday xususiyatlar jumlasiga kiradi.

XULOSA

Bolalar ta'lim-tarbiyasida bo'ladigan kamchiliklarning asosiy sabablaridan biri o'qituvchining psixologiyasiga bog'liq. Lekin bunga ko'pincha e'tibor berilmaydi. Shuning uchun o'qituvchilar jamoasini psixologik nuqtai nazardan o'rganish, uni muvaffaqiyatli boshqarishning psixologik yo'llarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyatga egadir. Pedagogik jamoani muvaffaqiyatli boshqarish uchun jamoa tarkibini o'rganish, kamchiliklarini korreksiyalash va haqiqiy pedagogik jamoa sifatida shakllantirish lozim. Jamoada ishlash ko'nikmalarining rivojlangan darajasi ham muvaffaqiyatli jamoa uchun asosiy omillardan biridir. Jamoada ishlash muloqot vositasida amalga oshadi. Pedagogik jamoaning rivojlanishida shaxslararo muloqot muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev, E. (2010). Umumiy psixologiya. Yangi asr avlodi.
2. Davletshin, M. (2002). Umumiy psixologiya. TDPU.

3. Suyarov, A. (2017). The present condition of tourism in Samarkand, the results of research survey from tourists in region. SCOPE Acad. HOUSE BM Publ. 103, 41-46.
4. Samarova Shoxista Rabidjanovna, Rakhmonova Muqaddas Qahramanovna, Mirzarahimova Gulnora, Ikromovna, Maratov Temur Gayrat ugli, Kamilov Bobir Sultanovich. (2020). Psychological aspects of developing creative personality and the concept of reduction of creativity to intellect. JCR. 7(17): 498-505. doi: 10.31838/jcr.07.17.69
5. Jabbor Usarov. (2019, June). Using Teaching Methods for Development Pupil Competencies. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 15(1), 272-274.
6. Jabbor Eshbekovich Usarov. (2017). Formation Competence at Pupils as the Factor of Increase of Education's Efficiency. Theoretical & Applied Science, 53(9), 79-82.